

בבית אלוקים נהלך ברגש: איך נייקר את בתי הכנסת? מבוסס על לקו"ש ג/902, ב/617

משה נכנס לבית הכנסת בערב שבת ואומר לאורי: "לא בשבת, כמה אתה רוצה על הרכב שלך שעומד למכירה?" אורי עונה: "לא בשבת, חמישים אלף". למחרת בשחרית לוחש משה לאורי: "לא בשבת, כמה אתה מוכן לרדת עם המחיר?". אורי עונה: "לא בשבת - אבל אני לא יורד אגורה מחמישים אלף". בתפילת מנחה ניגש משה ושאל "לא בשבת, איך מתקדמים עם הקנייה?"

אורי עונה: "לא בשבת, אבל זה לא רלוונטי, הרכב כבר נמכר..."

אנו זוכים לקבל בימים אלו מתנה נפלאה מהשמים. אחרי חודשיים קשים שלא היו כדוגמתם מאז מתן תורה, כשכל בתי הכנסת ברחבי העולם היו סגורים במקביל, המבנים חוזרים ונפתחים ואנו שבים אל בתי התפילה שלנו ואל המקום שמגבש אותנו כקהילה מלוכדת.

אבל האמת היא שקיבלנו מתנה שהיא לא פחות מיוחדת מעצם פתיחת השערים: חוויה של **התחלה והתחדשות**. אנו נכנסים כאילו מחדש אל בתי הכנסת, ורגע של התחלה מספק הזדמנות לעשות משהו שלא מגיעים אליו בשגרה: לערוך חשבון נפש ולהעריך את הדברים מחדש. התחלה מאפשרת לנו לפתח עיניים חדשות על נופים מוכרים ולגלות את הסוד מאחורי הדברים.

למה הדבר דומה? קראתי פעם סקר שאומר שאחרי הראשון בינואר, יש קפיצה של עשרות אחוזים בחיפוש בגוגל אחרי המילה 'דיאטה' ו'מכון כושר'. עוד נתון מעניין התפרסם שם: אדם שמקבל ביום ההולדת שלו פרסומת על תכנית חיסכון ופנסיה, יש סיכוי גבוה יותר שהוא יתייחס אליה ברצינות. שכן, אירועים של התחלה גורמים לעצירה במרוץ החיים ומאפשרים לראות את היער ולא רק את העצים. ההתחלה מעוררת להביט על החיים ככלל, כמכלול שלם וכך לקבל החלטות נבונות יותר. להבדיל, החזרה אל בתי הכנסת מעוררת מחשבות אודות התפקיד של המקום הקדוש ואנו רוצים לנצל את ההזדמנות כדי לחקור טוב יותר את חשיבות בית התפילה. חשוב לעשות זאת דווקא עכשיו, משום שכמו שההתחלה מרגשת, כך השגרה מייבשת את הרגש והיא עלולה להחזיר אותנו בהמשך לאדישות ולקיפאון הרגילים. [ראו וארט יפה בהערה¹].

אולם ישנה עוד סיבה חיונית לעורר על משמעות בית הכנסת: כל אחד שואל את עצמו איך זה קרה שבתי הכנסת נסגרו דווקא בתקופה שהיינו הכי זקוקים להם? כיצד התרחקו מאתנו דווקא כשהכי נזקקנו לשמירה? ברצוני להעיר משהו, סתם הרגשה קשה שנפלה לי: בתי הכנסת נסגרו בשבת האחרונה של ספר שמות, פרשת ויקהל פקודי, והם נפתחו בשבת הראשונה של ספר במדבר. כך שאת כל ספר "ויקרא" קראנו מחוץ לבית הכנסת. אבל ספר ויקרא הוא הכי שייך לבית הכנסת, שהרי הוא "תורת כהנים" ועניינו עבודת הקורבנות בבית המקדש ובימינו עבודת התפילה בבית הכנסת?

נראה כאילו הקב"ה רצה שנקרא את "תורת כהנים" מחוץ לבית הכנסת. ואולי זה רמז שבתי הכנסת צועקים ליראה. הם מתחננים לתשומת לב שתעניק את הכבוד המתאים לביתו של הקב"ה. ואולי זה מסביר גם את התהייה כיצד הם נסגרו כשכל כך היינו זקוקים להם: בית הכנסת שומר על מי ששומר עליו ואולם בית הכנסת אינו שומר כביכול על מי שאינו שומר על קדושת המקום. ישנו וארט קשה שאמר האמרי אמת מגור: אחרי המלחמה שאלו אותו איך עברה יהדות אירופה אסון נורא כזה? הוא אמר שאינו יודע דעת עליון, אבל רוצה להעיר את תשומת הלב לפרט מדהים: יהדות אשכנז עברה בתולדותיה צרות נוראות, מסעי הצלב, פרעות תח ותט והשוואה, ואילו יהדות המזרח (עיראק, מרוקו, טוניס ועוד) לא חוותה מעולם פרעות כאלו. וזאת למרות שהם גם עמדו תחת שלטון המוסלמים שהיו יכולים לכלות בהם ח"ו. התשובה נמצאת בפסוק "ה' ילחם לכם ואתם תחישון".

¹ דוד המלך מבקש "אחת שאלתי מאת ה', שבתי בבית ה' כל ימי חיי, לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו". הבעיה היא שהפסוק מציג סתירה מרישא לסיפא. בהתחלה מבקש "שבתי בבית ה' כל ימי חיי", להיות כאברך כולל שנמצא בבית הכנסת יותר ממה שנמצא בבית. ואילו בהמשך מבקש "לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו", לבוא רק לביקור בבית ה'. אז מה רוצה דוד? לקבוע מקומו בבית הכנסת או רק לבוא לביקור? הוא מבקש להיות בבית הכנסת תמיד אבל עם התרגשות של ביקור... עם תחושת התחלה והתחדשות.

כשיהודי מחריש בשעת התפילה - ה' נלחם בשבילו. אבל כשיהודי מדבר בשעת התפילה ומתייחס לבית הכנסת כמו מועדון חברים - ה' מסיר את ההגנה ממנו ח"ו. יהודי עדות המזרח מצטיינים בהקפדה על קדושת בית הכנסת ולכן בית הכנסת שומר עליהם, ואילו אצל יהודי קהילות אשכנז זה אחרת ואין להאריך בדבר המצער (ראו סיפור חשוב בהערה²).

ואולם מעבר לדברי המוסר, הסיבה הכי יקרה לדבר על קדושת בית הכנסת היא כפי שנאריך מכאן ועד סוף השיעור: הדמיון לבית המקדש. כשאנו מייקרים את בית הכנסת, אנו אומרים לקב"ה שאנו רוצים להיות עוד יותר קרובים אליו ומצפים לבית הכנסת הגדול והאמיתי בירושלים.

בואו נפתח אפוא בעיון מרומם ומעמיק אודות מהותו של בית הכנסת.

ב. בתו של אחד המשתתפים בשיעור אצלי, שיגרה לי הודעה ובה מעלה תהייה שאמורה לעלות אצל כל אדם בעל רגש: מה היה רע בתפילה בבית? למה בכלל לשוב לבית הכנסת?

1. הודעת וואטספ מאישה ברמת הגולן: כמה אתגעגע לתפילות החג אצלי בסלון, להלל חגיגי בימות הפסח ולקריאה בתורה בחול המועד (שאותה לא שמעתי שנים...). כמה אתגעגע לשלוש תפילות ביום אצלי בבית, במרפסת ובסלון, בחיבור אישי ופנימי כל כך. כמה אתגעגע לרוח הזו שלא רצים בסערה למנחה וערבית, אלא ניגשים בנחת ומתפללים ברוגע. וכנציגת הנשים, כמה שמחנו שהגברים לא נעלמים מהבית בזמנים הכי קריטיים, אלא פשוט ניגשים להתפלל והנה הם בחזרה...³

הגברת מעלה שאלה עמוקה: מה היתרון בתפילה במקום מסוים? האם לא מדובר באוקסימורון?! בדבר והיפוכו?! הרי התפילה היא חוויה רוחנית בין האדם לקונו והלב לא צריך בית, הלב יכול לתקשר בכל מקום? זה אפילו דבר חמור להגיד שהקב"ה נמצא רק בבית הכנסת! כאילו אינו נמצא בסלון ובמרפסת. האם מי שהתפלל בכיור העיר תפילתו לא עלתה למעלה?!

זאת שאלה גדולה, משום שהגמרא והפוסקים כותבים דבר חריף: התפילה מתקבלת יותר בבית הכנסת מאשר ממנין עשרה בבית.

שולחן ערוך רבינו הזקן צ: לעולם ישתדל אדם להתפלל בבית הכנסת עם הצבור ואף על פי שיכול להתפלל בביתו בעשרה, מכל מקום ברוב עם הדרת מלך, וגם אין תפלתו של אדם נשמעת אלא בבית הכנסת, שנאמר 'לשמע אל הרנה ואל התפלה' - במקום רנה שם תהא תפלה, דהיינו בבית הכנסת ששם אומרים הצבור שירות ותשבחות בניעמות קול ערב, שם תהא התפלה נשמעת.

וכמובן שהדברים טעונים עיון מעמיק: מה היתרון המהותי של בית הכנסת על פני הבית הפרטי?

התשובה הפשוטה היא שהקב"ה נמצא בכל מקום - אבל יש מקומות שהוא נמצא בהם יותר. הוי אומר שדרגת האלוקות ששורה במקום קדוש היא גבוהה יותר, למעלה מדרכי הטבע, ולכן גם אפשר לפעול בה ניסים גדולים ושינוי גזירות הקב"ה.

זה פירוש המילה "בית כנסת". שכן הקב"ה נמצא במקומות רבים, אבל בית כנסת הוא הבית הקבוע והמיוחד של ה' - ובבית, הוא נמצא בעצמותו. הוא מתגלה כפי שהוא, בלי כיסויים.

² האדמו"ר רבי מנחם מנדל מרימנוב היה מראשוני אדמו"רי החסידות ואדם קדוש ובעל מופת. פעם פרצו הגבאים לביתו וסיפרו כי קבוצת קוז'אקים עוברת בעיר והם מתכוונים לאכנס את הסוסים בבית הכנסת. זה היה המבנה הגדול בעיירה והם חמדו אותו עבור הסוסים. רבי מנדלי נבהל, אבל הגבאים הוסיפו שאין מה לדאוג, כי יש נזילה בגג בית הכנסת לתוך המבנה והיא תציק לסוסים והם יוציאו אותם. רבי מנדלי נבהל יותר: "מה? יש נזילה בבית הכנסת ואתם נותנים לה להימשך?! רוצו ותתקנו אותה".

הגבאים התפלאו, הרי הנזילה תבריא את הסוסים ואילו תיקון הנזילה ישאיר אותם? אבל הם כמובן לא התווכחו והביאו זפת שיתקן את החור. אחרי שסודרה הבעיה, נודע שהקוז'אקים שנו את תוכניתם והם עוזבים את העיר. זאת אומרת שכשמעניקים לבית הכנסת את הכבוד הראוי - הוא עצמו כבר שומר עלינו.

³ מישהו אמר לי שהבעיה הכי גדולה עם הקורונה שפתאום הנשים גילו כמה זמן לוקח להתפלל... קודם היה הבעל נעלם לשעתיים ואומר שהייתה מנחה ארוכה, ערבית ארוכה, ופתאום עברנו להתפלל מתחת לבית ומיד עלינו הביתה בלי להתקרב זה לזה ולפטפט... וכך גילו הנשים שהתפילה היא הרבה יותר קצרה...

משל מהאדם, שבחוץ הוא מגלה רק את אותם כישורים שהוא זקוק להם כדי לתקשר עם הזולת, אבל בבית, הופך האדם להיות הוא, בלי משחקים. ולכן כשפוגשים אדם בבית – אפשר לפעול אצלו כל דבר. מי שפוגש את ראש העיר במשרד, הוא מוגבל במה שיכול לקבל ממנו, אבל מי שמקבל פגישה רגועה על כוס תה אצלו בבית – יכול לשנות כל גזירה וכל החלטה.

ולמרות שהדברים מפתיעים, הנה המקור הראשון לכך שיש דרגות בנוכחות השכינה בעולם:

2. בראשית כח: ויחלם והנה סלם מצב ארצה וראשו מגיע השמימה והנה מלאכי אלוקים עלים וירדים בו... וייקץ יעקב משנתו ויאמר אכן יש ה' במקום הזה ואנכי לא ידעתי: ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלוקים וזה שער השמים.

מה מתכוון יעקב באומרו ביראה "אכן יש ה' במקום הזה ואנכי לא ידעתי?!", וכי יעקב הופתע לגלות שהשכינה ממלאת את העולם?! וממה נפשך: אם מתאים לישון בפני ה' אז תישן בכל מקום ואם לא מתאים לישון בפני ה' – אסור לישון בשומקום ומדוע נבהל לגלות שישן במקום הזה דווקא?

אלא יעקב לא ידע שזה "בית אלוקים וזה שער השמים". בוודאי הקב"ה נמצא בכל מקום, אבל הוא לא ידע שהוא שכב בדיוק בתוך הבית של האלוקים, בדיוק באותו מקום שעליו ייבנה המקדש בירושלים. ולמרות שהקב"ה נמצא בכל מקום, אבל ישנם מקומות בהם הוא קרוב יותר. בדיוק כמו שהמלך משפיע בכל המדינה, אבל לא דומה ההשפעה שלו בכפר נידח להשפעה בתוך הארמון.

רבי אברהם בן הרמב"ם שם כח, יז: 'בית אלוקים' – בית אשר ייחדו אדון המציאות בייחוד וכבוד.

וכך אומרת התורה פעמים רבות על בית המקדש, שהוא מוקד השראת השכינה בעולם. כמו הפסוקים בפרשת ראה: "והיה המקום אשר יבחר ה' לא לשכן שמו שם". הדבר התבטא בכל הניסים שהיו שם שסימלו את העובדה כי המקום הוא שגרירות אלוקית, הוא נציגות השמים על הקרקע.

והמשך הישיר לבית המקדש הוא בית הכנסת המקומי שלנו. הנביא יחזקאל קורא לבית הכנסת: "מקדש מעט". בית מקדש קטן, מקום בו שורה השכינה מעט ממה שהייתה בבית המקדש בירושלים.

יחזקאל א, טז: כה אמר ה' אלוקים כי הרחקתם בגוים וכי הפיצתם בארצות ואהי להם למקדש מעט בארצות אשר באו שם – מגילה כט, א: אמר רבי יצחק אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל.

נעיר בדרך אגב רעיון נפלא: ההבנה הזו שבית הכנסת המקומי הוא 'ירושלים שלנו' – הוא השגרירות של השכינה - מסבירה שאלה חזקה ומסקרנת:

התורה מקפידה שלא להזכיר את המילה "ירושלים". נכון ששם העיר "ירושלים" מוזכר בנביאים ובכתובים יותר מ-600 פעם, אבל תורת משה לא נוקבת אפילו פעם אחת בכתובת העיר הקדושה. זאת עובדה מרתקת, משום שהתורה לא מפסיקה לדבר על ירושלים, שוב ושוב מציינת שיש מקום מסוים ומוכן מראש עבור השראת השכינה, אבל אינה מציינת את כתובת המגרש. פרשת תרומה אומרת "ועשו לי מקדש", אבל אינה אומרת איפה לעשות את המקדש. פרשת "ראה" כותבת 15 פעם "והלכת אל המקום" - אבל מקפידה שלא לגלות איפה הוא.

איך אפשר להבין את העובדה התמוהה הזו? איך נלך למקום אם לא נדע איפה הוא? (ראו סיפור מעניין בהערה⁴ שמעמיק את השאלה).

⁴ השייך מוחמד טאנטווי היה ראש אוניברסיטת אל זאהר בקהיר והסמכות העליונה בקרב האסלאמים הסונים, למעלה ממיליארד איש. פעם קיבל השייך (להבדיל) את הרב הראשי לישראל, ישראל מאיר לאו, ובסיום הפגישה שהתנהלה באווירה מכובדת, הזמין הרב לאו את המארח לביקור גומלין בירושלים. השייך השיב ברוגז שהוא יבקר בירושלים כששוטרים פלשתינים יחתמו על הדרכון בכניסה לעיר. הרב לאו הגיב בחיוך כי לא צריך לעשות עניין מחותמת, "הדרכון שלי נחתם בחותמת מצרית בכניסה לקהיר וקיבלתי זאת ברוח טובה". - "אין מה להשוות", הגיב השייך בהרמת קול, "מצרים היא מדינה השייכת לעם המצרי ואילו ירושלים נגזלה בכוח מהעם הפלשתיני".

הרב לאו הרצין. "אדוני השייך, ידוע לי שהנך בקי בכתבי האסלאם וגם בתנ"ך, ובכן בספרי התנ"ך מופיעה המילה "ירושלים" יותר מ-600 פעם, המילה "ציון" מוזכרת עוד 200 פעמים. יאמר לי אדוני כמה פעמים מוזכרת

מורה נבוכים חלק ג פרק מה: ואין ספק אצלי שהמקום אשר ייחדו אברהם בנבואה היה ידוע אצל משה רבינו ואצל רבים, שאברהם צווה אותם שיהיה זה בית עבודה, כמו שאמר [אחרי העקדה] "ה' יראה בהר ה' יראה" וביאר המתרגם: כאן יעבדו את ה' [כאן יראה ה' לבני עמו, רש"י]. אבל מדוע לא הזכירו בפירוש בתורה ולא ייחדו ורק נרמז עליו: 'המקום אשר יבחר ה'?"

במורה נבוכים עונה הרמב"ם בפשטות כדרכו: התורה עושה זאת משיקולים 'פוליטיים', כדי לא לחשוף את הסחורה ולהעלות את המחיר שלה. אם כשהתורה לא ציינה את כתובת העיר, היא המקום המסוכסך בעולם בין 'שלוש הדתות', מה היה קורה אם הייתה מציינת מאות שנים מראש?

שלא יחזיקו בו האומות וילחמו עליו מלחמה חזקה, כשידעו שזה המקום מן הארץ הוא תכלית התורה.

אבל ישנו רעיון נפלא שכתוב בקצרה בספר הזוהר, ומורחב יותר בספר שכתב הרב חיים בן בצלאל, אחיו הגדול של המהר"ל מפראג. [אגב, הספר קשור במיוחד לתקופתנו, משום שרבי חיים כתב אותו בתקופת מגפה, שכולם היו סגורים בבתים והוא החליט להוסיף זכויות ולכתוב "ספר החיים"]. דברי ספר החיים התבארו בהרחבה בלקו"ש ב/617.

זוהר ג קכו,א: 'ועשו לי מקדש' – 'ועשו לי מקדש' סתם - דכל בית כנסת בעולם נקרא 'מקדש'.

ספר החיים (גאולה וישועה פרק א): כענין שאנו מחזירים פנינו למזרח ארץ ישראל בשעת התפלה ומכוונים לבנו נגד ירושלים - שנחשב כאלו עומדים בה. ומפני טעם זה לא הזכיר ירושלים בפירוש בכל התורה רק אמר סתם 'אל המקום אשר יבחר ה' - לפי שהכל בכלל המקום אשר יבחר ה'.

אמנם ירושלים היא מוקד השראת השכינה וכולנו מייחלים בכל יום לבנייתה, אבל הקב"ה לא השאיר אותנו יתומים וניצוצות מירושלים התפזרו בכל בית כנסת בו עומדים יהודים ומכוונים פניהם אליה.

ואם כן, אנו מבינים את מעלת התפילה בבית הכנסת על פני התפילה ברחוב או במפרסת.

עד כאן דיברנו על העובדות: המציאות היא שהקב"ה בחר במקום מסוים לשבתו ומאירה בו האלוקות בדרגה נעלית. ואולם כמובן שהדברים אינם מספקים ועדיין זועקת השאלה שהעלתה הגברת עימה פתחנו: למה עשה ה' ככה? מדוע התקשורת לקב"ה מוגבלת בכתובת מוגדרת ואינה פתוחה כ'רשת ויפיי ציבורית', מכל מקום ובכל זמן?

מילא האדם הוא מוגבל, הוא תלתי באחרים, ולכן מוכרח מבצר סגור בו מרשה לעצמו להתפשט כפי שהוא. אם יתגלה - גשמית ורוחנית - במקומות ציבוריים, יהיה מי שינצל זאת לרעה. אבל הקב"ה ממלא את השמים ואת הארץ ומדוע הגביל את עיקר שכינתו בתוך מקומות מוגבלים?

השאלה כפולה משום שכך היה לפני הקמת המשכן: האבות לא היו מוגבלים ובכל מקום בו שהו, הקימו מזבח והקריבו קרבנות. נח יצא מהתיבה בהרי אררט והקים מזבח, אברהם הגיע לארץ והקים מזבח בבית אל ובאלון מורה. ומדוע אחרי הקמת המקדש, אסר הקב"ה את ההקרבה בבמות והגביל את ההגעה אליו דרך כתובת מוגבלת?

ובקיצור: מה חסר כשפונים לקב"ה מסלון או ממרפסת הבית הפרטי?

ג. הסבר פשוט הוא, שזה עניין של כוונה. הקב"ה נמצא בכל מקום, אבל האדם לא יכול להרגיש אותו בכל מקום. כדי להוריד את הבוץ מהנעליים, להתאושש מהעיסוק בחומר ולהרגיש קרוב לשכינה - ובוודאי לרמות גבוהות ונעלות של השכינה - האדם זקוק לסביבה מתאימה שתכניס אותו לאווירה. התפאורה גורמת לו לכוון יותר בתפילתו ולרכז עצמו בקשר עמוק ונעלה אל הקב"ה.

העיר בקוראן? נוצרה שתיקה בחדר, משום שהתשובה ידועה: ירושלים לא מוזכרת בקוראן. העיר לא נחשבה בעבר כמקודשת לעם המוסלמי.
וכאן עולה התמיהה למה המילה "ירושלים" אינה מוזכרת בתורת משה אפילו פעם אחת?

כולנו מרגישים את זה כשעומדים מול אבני הכותל בירושלים, והאמת היא שמשהו מזה חשנו בימים האחרונים כשפתאום נפתחו דלתות בית הכנסת והעיניים פגשו את הנרות על הקירות, את השולחנות עם המפות הלבנות, את בימת קריאת התורה וכמובן את ארון הקודש. הלב התרחב והרגשת קרוב לקב"ה, כי אנחנו זקוקים לתפאורה שתהפוך את ה' לקרוב בהרגשה שלנו.

בהערה⁵ הובא משל מושלם שהזכרנו בעבר כמה פעמים.

3. מורה נבוכים ג, מז: כל הכוונה במקדש שתיווצר התפעלות בלב הפונה אליו ושיפחד ויירא.

וכך מפרש בנו של הרמב"ם את המילים "זזה שער השמים" (דלכאורה כיצד יש שער לשמים):

רבי אברהם בן הרמב"ם שם: 'זזה שער השמים' - על ידי הכוונה בו אליו יתעלה תגיע ההשגה למי שידע והתכוין והלך בהילוך (הנביאים), הן ההדיוטות והן אנשי המעשה, כאילו מקום זה הוא שער להיכנס כדי להגיע אל מי שתיארוהו באשר הוא יושב בשמים ורכב שמים ברוך הוא.

זה רעיון פשוט למי שלא רגיש בחשיבה הקבלית והחסידית, אולם מכאן נטפס כמה מדרגות אל רעיון מהפכני ונעלה שהציג הרבי מליובאוויטש באחת השיחות הראשונות אודות מהותו של בית המקדש.

נפתח עם סיפור פולקלור יהודי, שמסופר בספר "משנת חכמים", לרבי משה חגיז, מהרבנים החשובים באירופה ואחר כך בירושלים לפני כ-300 שנה: מעשה באחד האנוסים בתקופת האינקוויזיציה שהצליח להימלט מספרד ולהגיע לצפת. הוא היה יהודי תמים ופעם שמע דרשה מהרב בצפת אודות "כיכרות לחם הפנים" שהיו מניחים הכוהנים לפני ה' בבית המקדש והרב נאנח ואמר כי היום אנחנו בגלות ואיננו יכולים לכבד את ה' עם הלחם המיוחד.

היהודי כאב את צער השכינה והציע לאשתו כי החל מהשבת הבאה תכין שני כיכרות יפים והוא יניח אותם לפני ה'. ביום שישי הבא, האישה אפתה חלות ריחניות מיוחדות במינן והבעל הלך לבית הכנסת, פתח את ארון הקודש והניח את החלות בתוכו. הוא עזב את המקום בהתרגשות והתחנן לקב"ה שייקח את המנחה שלו. אחרי שהוא יצא, נכנס השמש לנקות את בית הכנסת לקראת שבת וליבו מר וכבד עליו. בביתו שרר עוני ולא היו לו מעות לקנות חלות לשבת. הוא ניגש לארון הקודש לשפוף ליבו לפני ה' ופתאום הרגיש ריח משכר של חלות טריות. הוא פתח את הארון ופלט זעקה. "תודה, ריבונו של עולם, שמעת את התפילה ושלחת לי חלות טריות לשבת".

אחרי תפילת ערבית בליל שבת, היהודי הספרדי הציץ ברטט בתוך ארון הקודש והוא כמעט נפל מתעלף. החלות לא היו שם. האלוקים לקח את המנחה שלו לשמים. רועד רץ הביתה ובישר לאשתו כי המתנה שלהם פרוחה לרקיע. וכך זה הפך להיות מנהג קבוע: הוא משאיר את החלות ביום שישי, השמש מוצא אותם אחרי הצהריים, וכך שניהם מאושרים.

יום שישי אחד, הגיע הרב מוקדם לבית הכנסת להתכונן לדרשה של שבת, ופתאום רואה את היהודי הספרדי נכנס ומניח חלות בתוך ארון הקודש. הוא פרץ בצעקות, אבל היהודי הצטדק כי הוא נותן את

⁵ הקיסר פרנץ יוזף, מלך אוסטריה. היה אחד המנהיגים הבולטים באירופה לפני כ-150 שנה. הוא מלך על אוסטריה והונגריה במשך 68 שנים והפך לשליט בלתי מעורער. לאחר עשרות שנות מלוכה התמלא בגדולה עצמית והשתוקק לבנות סמל מפואר שינציח אותו לעד. המלך פנה אל בכיר האדריכלים באירופה וציווה להקים בניין אופרה משוכלל במרכז וינה שינציח את דמותו. אחרי חמש שנים של עבודה מאומצת, קם מבנה אדריכלי מרשים שכל אירופה דיברה עליו.

האדריכל ציפה בהתרגשות לביקורו הראשון של המלך בבניין האופרה ושילב הופעה מוסיקלית אדירה עם שלוש הטנורים הגדולים. הערב המרגש הגיע ואלפי אנשים המתינו לכניסתו של הקיסר. השיירה המלוכתית עצרה על יד הבניין, המלך הוציא את הראש מחלון המרכבה ואפילו לא ירד ממנה. הוא פתח בצעקות: "טיפשים, בורים גמורים, חסרי הבנה באמנות ותרבות. תחריבו מיד את המבנה הכושל".

האדריכל ניגש ברגליים כושלות והמלך צעק: "בטיפשותך בנית את אולם האופרה בקומת הקרקע, כך שנכנסים אליו במעבר חד מהרחוב. אבל אולם אופרה אמור להיבנות גבוה, מעל הקרקע. הדרך אליו אמורה לעלות דרך שלוש קומות ומאה מדרגות, כדי להרים את הנכנס בהדרגה מהחיים הארציים. בקומה הראשונה הוא מסיר את המגפיים, בקומה השנייה הוא מעביר את הטלפון למצב שקט ובקומה השלישית הוא סוגר אותו לחלוטין..."

הלחם לה' שמרים אותו לשמים. הרב החל לצעוק: "שוטה שכמותך, כלום ה' אוכל ושותה?!" עוד הם מתווכחים והשמש נכנס לקבל מהקב"ה את החלות שלו – ופתאום הבינו הכול.

באותו ליל שבת, הגיע שליח מאת האר"י הקדוש לביתו של הרב ומסר כי נגזר עליו עונש מיתה, שכן מיום שחרב בית המקדש, לא נגרמה נחת רוח לפני הקב"ה כמו המעשה התמים של אותו יהודי פשוט.

הרעיון הוא עמוק: למרות שהקב"ה נמצא בכל מקום, אבל הדרגות הגבוהות ביותר נמצאות דווקא בבית הכנסת. שכן בית הכנסת הוא חומר שהתקדש, הוא אבנים ועצים שהוקדשו לכבודו של הקב"ה - וחומר שהתקדש מושך ארצה את הדרגות העליונות ביותר. רק הגבול מושך את הבלי גבול האמת.

כדי להמשיך אור רוחני בעולם, צריכים לכלי מתאים שיקשר בין העליונים והתחתונים. צריכים 'כלי' מתאים שיהיה 'מוליך זרם', בדיוק כמו שכדי להוליך חשמל, זקוקים לחוט ספציפי שהוא ורק הוא מתאים להוליך את הזרם. הכלי להמשיך את האור הבלי גבולי הוא החומר. כן, האבן והעץ הדוממים שיהודים קידשו אותם בלב אוהב להיות הבית של ה' – הם הכלי העוצמתי להיות מוליכי הזרם עבור האור העליון.

החסידות מנמקת זאת במשפט הבא: "כל הגבוה ביותר – נופל למטה ביותר". ככל שכלי הוא נמוך יותר מבחינה רוחנית, כך הוא מושרש ומיוסד במקום הגבוה ביותר. וכך ככל שהגשמי הוא נמוך ומת יותר מבחינה גלויה, כך בשורשו הוא גבוה ומרומם וממשיך את האור הבלי גבולי לשרות בעולם הזה.

ולמרות שהדברים נשמעים מופשטים, האמת היא שיש לכך דוגמאות שאנו מכירים היטב: בואו נחשוב על הנפש שלנו, מהי הדרך היחידה בה יכול האדם להעביר הלאה את תכונות הנפש עצמה, את הכישרון, את האופי, את הנטיות הנפשיות? זה מדעים: רק דרך טיפת האב הגשמית. רק החומר השפל והגס הוא תיבת האוצר שמסוגלת לשאת את הדנ"א. זה כמובן פרדוקס: האדם נושא כלי ביטוי רוחניים ונעלים כמו דיבור ומחשבה, ואולם הם לא מתאימים להעביר את הנפש. ככל שהאבא ידבר אל הבן, הוא לא יכול לשתול לו ראש ולגרום לו להבין יותר ממה שמסוגלים כוחות נפשו. דווקא הטיפה החומרית שותלת ראש חדש. היא הדרך היחידה בה יכול האב לשכפל את עצמו ולהעביר הלאה את התכונות הנפשיות לצאצאיו.

ספר המאמרים תרנ"ט/ט:ב: ידוע הפרש בין השפעת השכל מרב לתלמיד שהיא שפע רוחניות ובין השפעת הטיפה שהיא השפעה גשמית - דהשפעת השכל היא רק הארה לבד והארה שאינו נעשה מזה מציאות חדשה, דמי שאינו בעל מוחין, כמה שישפיע לו לא יעיל מאומה וכמאמר העולם 'ראש אי אפשר לשתול'. משא"כ בהשפעה גשמית הנ"ל נשפע מהות המוחין ממש עד שמוליד נפש שלם במוחין וכל כחות נפשו, עד שנעשה הבן כמו האב ממש ... והשפעה זו נמשכת בטיפה גשמית משום דהמשכת העצם אינה יכולה להיות דרך הרוחניות כי אם בגשמיות דווקא, ד'נעוץ תחילתן בסופן'.

דוגמה נוספת שמבוארת שם במאמר היא כוח האותיות: ידוע שהקב"ה ברא את העולם דרך דיבור. כך אצל האדם עצמו, אותיות הדיבור הן הכלי להמשיך החוצה את הנפש. ככל שאדם מדבר על רעיון מסוים, כך נמשך יותר כוח השכל והוא מבין יותר את הדברים. או במקרה שמספר משהו רגשי, הדיבור מעצים את הרגש והוא מתרגז יותר או אוהב יותר וכו'. וגם זה פרדוקס: שכן כשהוא יחשוב על הדברים בתוכו, לא יימשך שכל או רגש, ודווקא אותיות הדיבור החיצוניות הן כלי ששואב את הנפש החוצה.

שכן, כפי שאמר בנו של רבי יהושע בן לוי כשירד מלמעלה: "עולם הפוך ראיתי". המציאות האמתית היא הפוכה ממה שנראה לנו בחיצוניות והקב"ה נמצא בפרטים הקטנים. דווקא העצים והאבנים המקודשים של בית הכנסת, הם מעוררים את הנחת רוח למעלה ויוצרים בית לעצמותו של הקב"ה.

נסכם את הרעיון כולו במשפט הבא: בריאת העולם תופסת 30 פסוקים בפרשת בראשית, ואילו בניית המשכן תופסת חמש פרשיות בספר שמות. שכן בריאת העולם היא בית שה' בנה לנו, ואילו המשכן הוא בית שאנחנו בונים לו – ואין דבר יקר בעיניו כמו הקיטון שבנינו לו באהבה.

ליקוטי שיחות ג/904: כלל ידוע ש'כל הגבוה ביותר – יורד למטה ביותר'. הקב"ה הוא נעלה מכל הגדרה ורק כאשר מתחברים מקום ולמעלה ממקום, גבול ובלי גבול ביחד, הדבר מסמל את כוח העצמות שהוא 'נמנע הנמנעות' ... ולכן כל עוד התפילה והקורבנות אינן תלויות במקום, עדיין לא שורה עצמות האור האלוקי. ובמה הוא מתבטא? בהתחברות של למעלה ממקום עם מקום מוגדר.

הדברים יפים, אבל המבחן בסופו של דבר הוא במעשה בפועל:

רמב"ם תפילה יא: בתי כנסיות ובתי מדרשות נוהגים בהם כבוד ומטאטאים ושוטפים אותם במים ונוהגים כל ישראל להדליק עששיות בבתי הכנסת... ואין נוהגים בהם קלות ראש, כגון שחוק והיתול ושיחה בטלה... ואין מטיילים בהם ואין נכנסים בהם בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים.

נסיים בסיפור יפה שמציע דרך טובה כיצד לחולל שינוי ביחס של כולנו אל בית הכנסת. מספר הרב יצחק גורליק, שליח ורב העיר קאזאן ברוסיה: בבית הכנסת שלנו מתפלל יהודי כבן שבעים בשם ראובן. כבר למעלה מעשר שנים הוא מגיע בקביעות, כמעט ולא מפספס. תמיד הוא מגיע כחצי שעה לפני התפילה וכשאני נכנס לאולם בית הכנסת, הוא כבר יושב במקומו ומעיין בספר או כתב עת. לפני מספר חדשים הזדמן לי להגיע לבית הכנסת מוקדם מהרגיל והייתה זו הפעם הראשונה בה הקדמתי את ר' ראובן. לאחר דקות מספר הוא נכנס והבחנתי כי כיפה לא מעטרת את ראשו. הוא מגיע למקומו ומתיישב, פותח את השקית ומוציא ממנה את הכיפה.

המחזה חרה לי: ציפיתי שלאחר שנים של הליכה לבית הכנסת, הוא ירגיש כבוד למקום ויחבוש את הכיפה לפני הכניסה לאולם. כעסתי עליו, אבל פתאום הבזיקה בי מחשבה: נזכרתי בדברי הבעש"ט כי כאשר אתה רואה חסרון בזולתך, ייתכן כי הזולת אינו אלא 'מראה' שדרכה אתה רואה את עצמך. כשעשיתי חשבון בנפשי, נוכחתי שמשמים הראו לי חסרון שקיים בי. אמנם אני נכנס לבית הכנסת עם כובע וחליפה, אך האמנם אני מקבל על עצמי מלכות שמים קודם שאכנס להיכל ה'?! או שאין הבדל משמעותי בין האופן שבו אני נמצא בחוץ לבין האופן שבו אני נכנס פנימה?!

החלטתי להגיע שוב מוקדם לבית הכנסת, אבל הפעם לא להיכנס סתם כך, ישר מהרחוב, אלא לעשות 'הכנה' מסוימת. לפני הכניסה לבית הכנסת נעמדתי לרגע, חזרתי על שורה מספר התניא, וכך נכנסתי לאולם התפילות בתחושה של כובד ראש, 'דע לפני מי אתה עומד'. התיישבתי במקומי והמתנתי לכניסתו הרגילה של מיודענו (שכלל לא ידע על הדרמה שמתחוללת בתוכי...). והנה, ראה זה פלא: בפרוזדור הכניסה, ממש במקום בו נעמדתי וחזרתי על שורה מהתניא, הוא נעצר לרגע, פתח את השקית, הוציא ממנה את הכיפה, לבשה ונכנס לבית הכנסת בקבלת עול...

הנה כי כן: 'ואני המתחיל!', כל אחד יקבל להוסיף בקדושת בית הכנסת והרצינות תחלחל מסביב, עד שהתפילות יעלו למעלה וממקדש מעט נזכה ל'מקדש הרבה', מקדש ה' כוננו ידיך בקרוב ממש.

**כתיבת הדרשות והשיעורים והפצתם באופן חופשי
מתאפשרת בתמיכתם של שלוחי הרבי ברחבי תבל**

**ובחסותו האדיבה של הנגיד החסידי
ר' שניאור ורעייתו יוכבד שיחיו מינסקי
להצלחה רבה בכל ענייניהם
ולעילוי נשמת מרת
שיינא בעשא בתיה בת יוסף דב**